

Kozák Beáta

„...csinálni kell remeket...”

Részletek Saás Albert cipésmester életéből

1989

Mikor elszántam magam: na most már én cipész leszek, bejöttem Gyulára Sarkadról.

Kikerültem a frontra, harminchétben katona lettem. Úgy van. Délvidéken vótam, Erdélybe vótam, Oroszba vótam. Negyvennégyben megint bent vótunk, és akkor kikerültem a frontra. Bihardiószegen eskettek bennünket fel. Kolozskorpádnál, Erdélyben, ott törtük át a román határt. De már mikor az első ütközet volt, már akkor nyolcvanra elestek. Hát én, hál' Istennek, megúsztam, csak egy kis légnymószámom vót.

Harcoltunk egy Hadrém (Hadrév) nevezetű községben, ott bokáig érő vérben jártunk. Egy láb, egy kar, egy derék...

Körülbelül három hónapig vótunk ottan, fenn a Tordánál a hasadéokban.

Beértünk Zilahra, leszereltünk Ökörítónál. A szénapadlásra felmentünk, most már azon gondolkodtunk, kinek adjuk meg magunkat. Az oroszok jöttek az országúton, a románok meg az erdő felől. Mondja az orosz vagy a román:

– Sztojcsinye!

Sorakoztat bennünket, mindent leszedett rólunk: ruhát mindent, cipőt mindent, azt a gyönyörű, jó bakancsot, az ő piszkos, rohadt bocskorukat adta ide. Én azt mondtam nekik:

– Nekem nem kell a bocskorotok, nekem nem kell semmi!

Én november tizennegyedikén mezítláb mentem, mezítláb mentem egészen Vereskeresztig. Ott osztán megsajnálta az asszonyok, adtak egy hócipőt, de az is hamar lement a lábomról.

Azt mondták, hogy most már nem kell fogoly az oroszoknak, engednek bennünket haza.

Nyolc napig be vótunk vagonérozva, egy kis dobkályha volt betéve, olyan harminc-negyven kilónyi fa, ha vót annyi, és nyolcvanra vótunk így összepréselve. Nyolc napig ki se nyitották a vagonajtót, akkor is azt kérdezték, nem hogy éhesek vagyunk-e vagy szomjasak, hanem hogy van-e halott. Hát hogyan lett volna halott!

Én megfogadtam, hogy nem foglalkozok se innivalóval, se ennivalóval. Én a cukorfejadagon mentem ki Oroszországba. Még az ennivalót is, az ételt, amit hoztak, zupát meg a franc tudja, mit, odaadtam cukorfejadagért.

De a nyolcvanunkból, mire kiértünk, ötönket, ötönket hordágyon vittek a kórházba, a többi mind hullá. De úgy dobálták ki, mint a darab fát, meztelen, leszedték róla a ruhát, mert fázott a többi, ha tábormok is, szedték le, én egyrül se, egyrül se, egyrül se. Ötönket vittek hordágyon. Egy olyan kórházba, hogy színház volt, és oda-hordták a sebesülteket. Hát oszt nemigen vót mit enni, mert részünkre nem vételeztek.

Bementünk a fertőtlenítőbe, megfürödtünk, lenyírtak bennünket teljesen, és akkor jött a szesztra, hogy ebbe a szobába pjate, pjate, mozsno szpaty. Na akkor lefeküdtem, de a szappanom meg a dohányt azt nem adtam oda senkinek se.

Bementem a kórházba. Az ágy ilyen kis lécekből volt, de semmi rajta, semmi, se vánkos, se szalmazsák, semmi! Hanem ami rajtunk vót ruha, azt tettük a fejünk alá.

Vót dohányom, vót szappanom, egy kis zsákba vót varrva. Mikor jöttünk, az orosz rugdosott, de én nem álltam fel onnan, akármit csinált.

Jön a szesztra, hogy mozsno szpazsziába míla, míla. Hát nem tudom, hogy mit jelent a míla. Mondja, kraszíva, oszt mutatja az arcát meg a kezét. Mondom neki, hogy jeszty.

Mnógo, aszongya, kusaleno, hoz sok ennivalót. Adtam neki szappant, hát ott nem láttak szappant. Ott olyan szeme volt a szappannak, hogy két liter pálinkát adtak egy darabért. Annak köszönhetem az életemet, meg a dohánynak.

Na, most már felerősödtem. Sorakoztattak bennünket a kórház udvarán:

– Ki milyen mester?

Mindjárt jelentkeztem. Azt mondták: csinálni kell remeket.

Kivittek bennünket egy lerombolt kaszinó teraszára, ott csináltuk a remeket. Meglátta az insztruktor, magyarul mester, nézi-nézi, aszongya nekem:

– Poszmotri, vigyis – mint mán ő, hogy nézi, mit dógozok. – Kak Arbeit, rabota? Ócsiny karosó, mozsno závtra, mózsno, hónap reggel mán jöttök dógozni.

Mentünk a masszerszkajába dógozni. Csináltuk az új cipőt. Anyag vót, de a mester, az insztruktor azt mond-

ta, ad mellénk nőket, akiket nekünk tanítani kell. Hát most el lehet képzelni, hogy nekünk kellett azt a rohadt faszeget is csinálni. Rendes fát hoztak ide, abbul kellett sarkot is kifaragni.

Látták a nők, mink hogy dógozunk, összecsapták a kezüket:

– Závtra mozsno kusale, poszmotri, vigyis – mutassam meg, és holnap ő hoz ennivalót. Mondom neki:

– Nem kell nekem ennivaló, mikor neked sincs. Én mán majd – mondom – kapok fizetést.

Először normára dógoztunk: két pár fatalpú cipőt kellett megcsinálni. Azt húsz perc alatt én megcsináltam vóna, ha akartam vóna, de elhúztam nyolc óra hosszáig, inkább segítettem a többieknek. Majd jön másnap a nacsalnyik, az insztruktor, aszongya:

– Mála robota.

Mondom neki:

– Hát mi az, hogy mála? – Mondom: – Máló kusale!

– Á, nyet! Mnogo kusale! – aszongya. – Ha dógoztok, rabota, náda rabota, mnogo kusale.

Egy csizmaszár vót, abbul kellett kivágni a szíjat, és úgy kellett a fatalpra rászegelni, egy-kettő, osztán kész. Na megcsináltuk, kaptunk jó procentot, százalékot, mindent.

Mit ad Isten, azt mondja a lágerparancsnok, hogy moje nacsalnyik, én leszek nacsalnyik, énnekem kell átvenni a munkát a magazinba leolvasni.

Mán ugye második évben vótam, akkor mán tudtam oroszul. Akkor osztán mondom a többieknek:

– Az öreg nacsalnyik azt mondta, ha ezt a hatszázezer pár fatalpú cipőt megcsináljuk, mehetünk haza!

Akkor aki csak kalapácsot, kést tud a kezibe, meg varrni tud, gyerünk be! Volt úgy, hogy kétezer párat, hármat is megcsináltunk egy nap. Kaptunk

is procentot, százalékot, mindent. De amikor eljött az idő, jelentem, hogy vsze gatova, pizsale, mutatom neki, hogy az összes össze van írva.

– Na, ládna, poszmotri závtra, holnap meglátjuk – aszongya. Kaptuk a parancsot, hogy másnap jön a nacsalnyik: megyünk az ubognajába, egy másik üzembe.

Mondom neki:

– Mikor megyünk haza? Mozsno posli szevodnya? Závtra? Máma vagy hónap?

– Nyet – aszongya –, nyet – aszongya –, nyet – aszongya.

Hát kevés volt az enivaló. Én vettem magamnak egy ilyen rezsót. Oszt beszéltem a portással:

– Ide figyeljen, bácsika, sztari, kímén a bazárba, nekünk vesz kartoska, baszuj, baszula.

– Karasó. Jeszty – aszongya – rubel?

– Jeszty! – mondom.

Na, az öreg hozott, megfőztem, szép nyugodtan ettünk. A munkások, az asszonyok meg jöttek és nézték. Jöttek velünk mindenüve, akiket mondtam, hogy tanítani kell.

De ám borzasztó vót, mert most már nem bírtuk tovább. Faágyunk vót, tele-tele poloskával. Éccaka nem tudtunk aludni, a falat reggelre befestettük, a poloskákat mindet nyomtuk széjjel. Oszt mondom a nacsalnyiknak, hogy nem tudunk pihenni, nyet szpaty – mondom neki, hogy miért.

Nézi az öreg, a nacsalnyik. Én osztán mondtam neki oroszul, hogy nekünk faágy nem kell, mink csinálunk magunknak vaságyat. Csőből. Anyagot hoztak, vót mester közöttünk három vagy négy, összefogtak, és csőből csináltuk az ágyakat. Ha belement a poloska, ilyen belövővel szépen ki tudtuk égetni. Egy-két hónap múlva egy mákszemnyi, még hír-hamva sem vót a poloskának.

Egy év, két év, három év! Négy év! Mondom nekik:

– Most mán ne higgyetek, egynek se higgyetek! Én beszélek mostan a doktoricával. Úgyis csináltam neki cipőt, majd beszélek vele, mi lesz hát a valóság.

Azt mondja nekem:

– Elbert! Poslí vsze, bolnoj, krépkij, csolovek, vsze, vsze, vsze, nem baj, ha beteg, nem baj, ha erőtlen, egészséges, mindenki jön haza. Szivódnya vécsérom, ma este, poszmotri, vígyis, hallgassad – mert én ott feküdtem bent a kórházban akkor, az ágyam ott volt az irodaajtónál. Hallgassam és nézzem, hogy hát pizsál, kinek a nevit írják.

Reggel, soha nem felejttem el, körülbelül fél négy lehetett. Szólok a gyerekeknek:

– Most én oszt nagy hírt, nagy újságot mondok!

Így felemeltek, így felemeltek, és akkor úgy kellett olvassam, kik jönnek haza. Olvasom, olvasom, vót ilyen büntetett előéletű, ilyen csendőr vagy rendőr, vagy nem tudom én, mi, ezeket nem engedték haza, elvitték egy másik lágérba.

Negyvennyolcban jöttem haza. Egy főhadnagyot adott mellém az insztruktor. Azt mondta, hogy nekem három családom van – a harmadikat nem láttam akkor még, csak hát a feleségem úgy maradt –, aszongya:

– Neked feltétlen haza kell menni!

Háromszor kaptam mindennap inekciót, atropint, kámforinekciót, a vonatba, mikor jöttem haza. Én magam feküdtem ottan egyedül az ágyba', én nem szorongtam senkivel.

Ráparancsolt a főhadnagy úr az orvosra, hogy engem Bihardiószegen olyan állapotba akar látni, hogy frissen, repke ember legyek, csolovek. Odaérünk Bihardiószegre, hál' Isten-

nek, szépen, nem volt semmi, akkor sorakoztatnak bennünket. Mert se kopekot nem lehetett hazahozni, se írást. Én az idő alatt, míg kint vótam, egyetlenegy levelet kaptam, a feleségem is egyetlenegy levelet kapott. A többit mind elkobozták. Most találtak rá. Húsz láda, húsz láda fogolylevelet találtak!

Na, Bihardiószegen megmotoztak bennünket, nem találtak semmit.

Amikor beérünk Máramarosszigetre, ott osztán neki a harang, minden egyes harang! Az a fájdalom, ami ott vót, az a sírás! Hogy ugye azóta nem hallottunk harangszót se, akkor mind az összes rázendített.

Akkor osztán a városparancsnok tartott egy beszédet:

– Most már idehaza vagytok, a magyar földön, most már nem kell veszednetek a kenyérért – mert a kenyeret így kaptuk meg a sapkába, mint a morzsa –, a sarokkenyéren nem kell veszedni, mert itt most mán lesz mit enni.

Mikor Debrecenbe érek, meglátják az orvosi bizonyítványom. Azt mondja a professzor:

– Saás barátom, magának nem lehet hazamenni, maga egyenesen a kórházba kell hogy menjen! Súlyos beteg, a belső része nagyon-nagyon ki van készülve, a tüdeje is, a szíve is – megmondta a professzor –, úgyhogy magának nagyon-nagyon hamarosan kell kezelésre jönni.

Hazajöttem Gyulára, jelentkeztem a tanácselnöknél:

– Itt a dokument, hogy énnekem hova kell menni, a szabadság-hegyi üdülőbe Pestre.

No, vót ott egy, nem is tudok mit mondani, milyen lehetetlen ember, aki azt mondta:

– Majd gondoskodunk róla.

– Errül nem kell gondoskodni, mert itt van a papír, hogy énnekem

két napon belül a szabadság-hegyi üdülőbe kell hogy legyek.

– Na majd – aszongya – intézkedek.

Egy hét – nem intézkedik. Két hét – nem intézkedik. Három hét – nem intézkedik. Bemegyek. Mondom:

– Ide figyelj, Lajoskám! – Akkor B., a szaktársam volt a tanácselnök, vagy nem is tudom, hogy hívták. – Már látom, hogy te nem intézkedel, én majd intézkedek.

Bementem doktor K. Gyurkához. Mikor meglátott, megölelt: csakhogy hazajöttem! Mi baj? Mondom neki, hogy már egy hónapja hitegetnek, pedig hát itt az orvosi bizonyítvány.

Elmentem a szabadság-hegyi üdülőbe. Nagyon-nagyon beteg vótam. Azt mondja a professzor:

– Hát mi történt magával?

Mondom: engem megcsapoltak kint tüdővel, vagy öt litert, vagy még többet is elvettek tőlem. Mikor mentem, mint a hordó, úgy lötyögött bennem a víz.

– Tudjuk – aszongya –, látjuk – aszongya –, itt a nyoma. Na, nem baj, nyugodjon meg, majd segítünk!

Az Isten áldja meg őket ott, ahol vannak, mert azok úgy gondoztak engemet, olyan gondviselést kaptam, hogy nagyon.

Két hónapig, azt hiszem, két hónapig vótam kint. Hazajöttem.

Mikor jelentkezek bent, azt mondják, mondjak el mindent, de csak jót Oroszországrul. Mondom:

– Én kint vótam öt évig majdnem, én drótkerítés között vótam, engem örök kísértek mindég, mindennap, minden este, minden reggel, én itt-hon lévő időmet függetlenül akarom élni.

Hogy ne beszéljek így, mert letartóztatnak. Hát, kérem, jogomban van, mert most jöttem haza.

Három évig nem voltam leigazolva. Három évig. Három évig nekem nem volt szabad az utcán beszélni senkivel. Ha én beszéltem volna, akkor már a nyomozók jönnek, és akkor már engem... Három évig. Jöttek hozzám éccaka is, bevilágítottak, már a gyerekek is reszkettek, mikor jöttek be. Na, eltelt három év. Három év után Szolnokról kaptam egy olyan igazolást, hogy most már magyar állampolgárnak nyilvánítanak.

– Na – mondom a feleségemnek –, hál' Istennek, megszabadultam, most már nem számít. De én senkinek semmit! Pártba én sehova nem megyek, mert én éppen elég beteg vagyok.

Százszázalékos hadirokkant, munkaképtelen jöttem haza. Megmondták Pesten is, hogy énnekem nem szabad dolgoznom, mert ha dógozok, vége.

Mondom a feleségemnek:

– Ide figyelj, anyu, nem dógozok, a kutyafülit, dehogynem dógozok! Dógozok én egy kicsikét, tudom én magamnak, hogy mennyit!

Hozzáfogtam, dógoztam, a gyerekeknek is mindegyiknek csináltam cipőt, mindent, dógoztam. Majd aztán megint megkezdtem a mesterséget, és dógoztam.

Kérem szépen, amikor az ember hozzáfog a cipőhöz, legelső az, hogy veszi a kést, a knajpot. Akkor veszi a banzolt – magyarul talpbélés –, veszi a kaptafát, az magyar, leméri a kaptafát, a bőségit, hogy milyet akar csinálni, leméri centivel a hosszát, a bőségit, a sarok bőségét, a bütyökbőségét, akkor a kaptafát felméri. Veszi a szeget – tikkolószegnek hívják –, a felső rész készen van, így húzza rá a kaptafára...

Néhány idegen szó és kifejezés magyar jelentése

bolnoj: beteg	Mozsno posli szevodnya?: Mehetünk ma?
csolovek: ember	mozsno szpaty: lehet aludni
jeszty: van	nacsalnyik: vezető
kartoska: krumpli	Nyicsevó nyet?: Nincs semmi?
kraszíva: szép	poszmotri, vigyis: nézd, látod
krépkij: erős	rabóta: munka
kusaty: enni	szesztra: nővér
ládno: jól van	szpaszíbo: köszönöm
magazin: üzlet	sztari: öreg
málo: kevés	vsze gatova: minden kész
masszerszkaja: műhely	vsze: mindenki
mílo: szappan	závtra: holnap
mnogo: sok	